

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

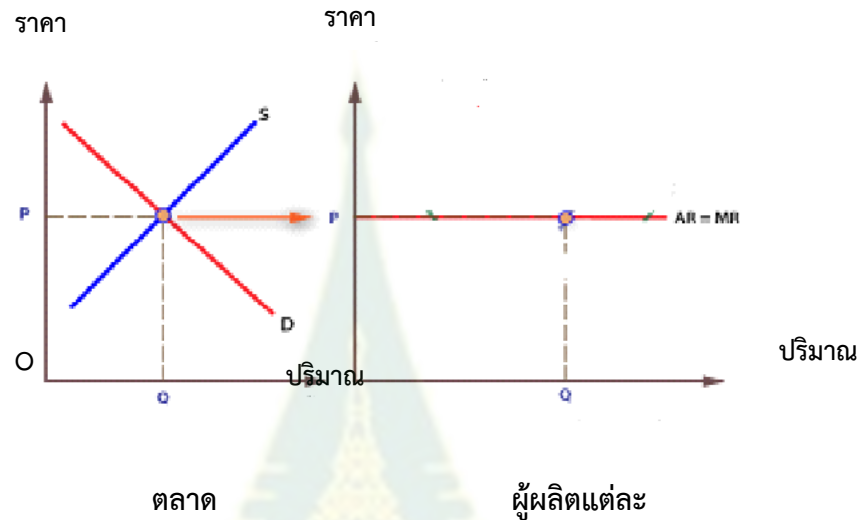
การศึกษาโครงสร้างราคาและการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาตลาดโลก: กรณีข้าวและยางพารา นี้ ได้มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดทฤษฎี และการศึกษาเชิงประจักษ์ทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ โดยในส่วนของแนวคิดทฤษฎี ประกอบด้วย 1) แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดราคาตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับตลาดสินค้าเกษตรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตลาดแข่งขันสมบูรณ์ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวราคา 3) แนวคิดเกี่ยวกับการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน 4) โครงสร้างราคาโภคภัณฑ์ 5) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับข้าว 6) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับยางพารา และ 7) การศึกษาเชิงประจักษ์นั้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดราคาในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

ตลาดแข่งขันสมบูรณ์เป็นตลาดที่ถือได้ว่าอยู่ในอุดมคติ ทั้งนี้เนื่องจากตลาดแข่งขันสมบูรณ์ถูกกำหนดข้อสมมติให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่มีความคล่องตัวสูงเอื้อต่อการแข่งขันได้เต็มที่ ผู้ผลิตทุกรายมีความเท่าเทียมกันไม่มีผู้ผลิตรายใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบรายอื่น ข้อสมมติในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ประกอบด้วย มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก ผู้ผลิตแต่ละรายมีลักษณะสินค้าเหมือนกันทุกประการ ไม่มีอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายสินค้าและปัจจัยการผลิต ผู้ซื้อและผู้ขายมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าที่ซื้อขายอย่างสมบูรณ์ และผู้ผลิตสามารถเข้าและออกจากตลาดได้อย่างเสรี (อภิญา วนเศรษฐ 2561) อย่างไรก็ตามจากข้อสมมติข้างต้นตลาดแข่งขันสมบูรณ์อาจไม่มีในโลกความเป็นจริง แต่สินค้าเกษตรจำนวนมากรวมทั้งข้าวและยางพาราก็มีโครงสร้างตลาดที่ใกล้เคียงตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ดังนั้นเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น จะขอกล่าวถึงข้อสมมติในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ดังนี้

1. มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก ในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ประกอบด้วยผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก โดยที่ผู้ซื้อและผู้ขายแต่ละรายมีสัดส่วนในการซื้อและขายไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการซื้อขายของทั้งตลาด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงปริมาณซื้อหรือขายของผู้ซื้อและผู้ขายแต่ละรายจึงไม่มีอิทธิพลต่อราคาตลาด กล่าวได้ว่าในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ผู้ขายสินค้าแต่ละรายเป็นเพียงผู้ยอมรับราคา (price taker) ทั้งนี้ราคาจะถูกกำหนดจากอุปสงค์และอุปทานในตลาดทั้งหมด ดังนั้นผู้ผลิตแต่

ละรายที่เป็นผู้ยอมรับราคาจะเผชิญกับอุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นโดยสมบูรณ์ (perfectly elastic demand) หรือเส้นอุปสงค์จะมีลักษณะขนานกับแกนนอน ซึ่งมีความชัน (slope) เท่ากับ 0

ภาพที่ 2.1 อุปสงค์และราคาในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

2. ผู้ผลิตแต่ละรายมีลักษณะสินค้าเหมือนกันทุกประการ สินค้าของผู้ผลิตแต่ละรายในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ อาทิ ข้าว และยางพารามีลักษณะเหมือนกันทุกประการ หรือสินค้าและคุณภาพใกล้เคียงกันมากจนผู้ซื้อไม่รู้สึกรถึงความแตกต่างไม่ว่าจะซื้อสินค้าจากผู้ขายรายใด ลักษณะสินค้าที่เหมือนกันนี้ ทำให้มีสินค้าทดแทนได้ง่าย ผู้ซื้ออาจเลือกซื้อสินค้าจากผู้ขายรายอื่นๆ ทดแทน นอกจากนี้ทั้งข้าวและยางพารานับว่าเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ที่มีการกำหนดมาตรฐานของสินค้าที่ชัดเจนในการซื้อขายในตลาดโลก เช่น ข้าวขาว 5% หรือยางแผ่นรมควันชั้น 3 เป็นต้น

3. ไม่มีอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายสินค้าและปัจจัยการผลิต โดยการเคลื่อนย้ายสินค้าและปัจจัยการผลิตเป็นไปได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ไม่มีกฏระเบียบ ข้อบังคับของรัฐใดๆ มาเป็นอุปสรรค และไม่มีต้นทุนในการเคลื่อนย้ายไปสู่ตลาดต่างๆ ดังนั้นหากที่ใดมีกำไรส่วนเกินเกิดขึ้น จะดึงดูดให้มีการเคลื่อนย้ายสินค้าไปจำหน่าย

4. ผู้ซื้อและผู้ขายมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าที่ซื้อขายอย่างสมบูรณ์ โดยผู้ซื้อและผู้ขายสามารถหาข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสินค้าไม่ว่าจะเป็นลักษณะของสินค้า เทคโนโลยีการผลิต

ช่องทางการตลาด ได้ด้วยต้นทุนที่ต่ำมากหรือไม่มีต้นทุนเลย และทุกคนจะทราบข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันไม่มีรายหนึ่งรายใดในตลาดที่มีข้อมูลข่าวสารมากกว่ารายอื่น ไม่มีผู้ซื้อรายใดเสนอราคาซื้อที่สูงกว่าราคาตลาด ในขณะที่ผู้ขายก็ไม่มีควมจำเป็นต้องขายในราคาต่ำกว่าราคาตลาด

5. ผู้ผลิตสามารถเข้าและออกจากตลาดได้อย่างเสรี เนื่องจากในตลาดแข่งขันสมบูรณ์นั้น การเข้า-ออกจากตลาดมีต้นทุนที่ต่ำมาก และเป็นไปอย่างเสรีไม่มีกฎระเบียบหรือข้อบังคับใดๆ ที่ห้ามผู้ขายรายใหม่เข้ามาประกอบธุรกิจในตลาด นอกจากนี้ผู้ขายรายเดิมในตลาดก็ไม่มีข้อได้เปรียบใดๆที่จะสามารถกีดกันมิให้ผู้ขายรายใหม่เข้าสู่ตลาดได้ ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่มีกำไรเกินปกติเกิดขึ้นในตลาดก็จะทำให้มีผู้ขายรายใหม่ๆ เข้ามาในตลาดมาก ในขณะเดียวกันหากมีการขาดทุนเกิดขึ้นก็จะมีผู้ขายจำนวนหนึ่งออกจากตลาดไป ทำให้จำนวนผู้ขายในตลาดลดลงจนกระทั่งการขาดทุนหมดไป

โดยสรุปแล้วจากข้อสมมุติในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ข้างต้นที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก สินค้าเหมือนกันทุกประการ ไม่มีอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายสินค้าและปัจจัยการผลิต ผู้ซื้อและผู้ขายมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าที่ซื้อขายอย่างสมบูรณ์ รวมทั้งการเข้าออกจากตลาดทำได้ง่ายและเสรี จึงทำให้ตลาดแข่งขันสมบูรณ์ผู้ขายมีการจำหน่ายสินค้าเพียงราคาเดียวดังกล่าว ส่วนการเคลื่อนไหวขึ้นลงของราคาจะถูกกำหนดจากอุปสงค์และอุปทานของตลาด

2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวราคาสินค้าเกษตร

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวราคาสินค้าเกษตร โดยในที่นี้จะหมายถึงราคาตลาดโลก (P_W) และพิจารณากรณีที่สินค้าเกษตรเป็นสินค้าโภคภัณฑ์และประเทศมีการส่งออก เนื่องจากสอดคล้องกับสินค้าเกษตรที่นำมาศึกษา ได้แก่ ข้าว และยางพารา ทั้งนี้ปัจจัยที่จะกล่าวถึงนี้ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยพื้นฐาน (fundamental factors) ที่ส่งผลต่ออุปสงค์และอุปทานของสินค้าที่มีการซื้อขายในตลาด ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของผู้นำเข้า (GDP_f) ราคาเอฟโอบีของสินค้าส่งออกไทย (P_{FOB}) ราคาสินค้าในประเทศ (P_D) อัตราแลกเปลี่ยน (Ex) ประมาณส่งออก (X) นโยบายรัฐบาล (Po) และปัจจัยด้านจิตวิทยาและการคาดการณ์ (Psy) สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอิสระที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก หรือ P_W มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของผู้นำเข้า จะส่งผลกระทบต่อราคาในตลาดโลกผ่านการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ของสินค้าเกษตรที่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของ

ผู้นำเข้าสูงขึ้น หรือกล่าวได้ว่าประชากรของประเทศนำเข้ามีรายได้มากขึ้น ก็จะมีความต้องการบริโภคสินค้ามากขึ้น จึงส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรดังกล่าวมีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้นนั่นเอง

2. ราคาเอฟโอบีของสินค้าส่งออกไทย หรือ Free on Board เป็นราคาที่ใช้ในการขายสินค้าเกษตรของไทยที่ผู้ส่งออกได้รับจากการขายสินค้า ซึ่งเงื่อนไขของราคา เอฟโอบี คือราคาของผู้ซื้อในต่างประเทศต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ เอง เช่น ค่าประกันภัย ภาษี ค่าระวางบรรทุกสินค้า ในการนำเข้าหรือส่งออกทั้งหมด รวมทั้งค่าใช้จ่ายด้านศุลกากรต่างๆ จนกระทั่งสินค้าถึงมือผู้ซื้อโดยเป็นการส่งมอบ ณ ท่าเรือกรุงเทพ หน้าที่ของผู้ขายรับผิดชอบ คือ ค่าบรรจุหีบห่อสินค้า ค่าสินค้า ค่าขนส่ง และค่าขนถ่ายสินค้าลงเรือ เนื่องจากประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวและยางพารารายใหญ่ของโลกและครองส่วนแบ่งทางการตลาดในพ.ศ. 2558 ประมาณร้อยละ 22 และ 39 ตามลำดับ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออก จึงน่าจะส่งผลต่อราคาตลาดโลกในทิศทางเดียวกันมากบ้างน้อยบ้างตามส่วนแบ่งทางการตลาดของสินค้าแต่ละชนิด อย่างไรก็ตามเนื่องจากสินค้าเกษตรที่ส่งออกหากเป็นสินค้าประเภทและเกรดเดียวกันแล้วสินค้าจะมีลักษณะเหมือนกัน จึงมีสินค้าจากประเทศอื่นทดแทนได้ง่าย เช่น ข้าวจากเวียดนาม และอินเดีย ก็เป็นคู่แข่งที่สำคัญของไทย ดังนั้นการเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ในกรณีนี้ก็อาจมีอิทธิพลเหนือตลาดได้ไม่มากนัก

3. ราคาสินค้าในประเทศ โดยทั่วไปการเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศมักขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านทั้งทางด้านอุปสงค์และอุปทาน ในกรณีที่ความต้องการสินค้าสูงขึ้น ก็จะส่งผลให้ราคาปรับตัวสูงขึ้น เช่น ช่วงเทศกาล เป็นต้น ส่วนทางด้านอุปทานจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต ต้นทุนการผลิต และเทคโนโลยีการผลิต ที่จะส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอุปทาน ในกรณีที่อุปทานเพิ่มขึ้นก็จะส่งผลให้ราคาปรับตัวลดลง ในทางตรงกันข้ามหากอุปทานลดลงก็ทำให้ราคาสินค้าปรับตัวสูงขึ้นนั่นเอง ราคาภายในประเทศนี้อาจส่งผลต่อราคาในตลาดโลกหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับส่วนแบ่งทางการตลาดโลกของสินค้านั้นเป็นสำคัญ

4. อัตราแลกเปลี่ยน โดยทั่วไปการซื้อขายสินค้านานาชาติจะมีการกำหนดราคาซื้อขายกันเป็นเงินตราสกุลหลัก และสกุลที่ได้รับความนิยมมากที่สุดก็คือ ดอลลาร์สหรัฐ ดังนั้นในการศึกษานี้อัตราแลกเปลี่ยนจะหมายถึงอัตราแลกเปลี่ยนบาทต่อดอลลาร์สหรัฐ การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยน หรือการที่ค่าเงินบาทมีการอ่อนค่าหรือแข็งค่าจะส่งผลต่อราคาสินค้าของไทยที่จำหน่ายในต่างประเทศ กล่าวคือ หากเงินบาทอ่อนค่าลงจะทำให้ราคาสินค้าไทยในต่างประเทศถูกลง

ในขณะเดียวกันหากเงินบาทแข็งค่าขึ้นก็จะทำให้สินค้าไทยในต่างประเทศมีราคาแพงขึ้น เนื่องจากใช้เงินบาทน้อยลงในการแลกเงินดอลลาร์ 1 เหรียญนั่นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนจะทำให้ราคาในตลาดต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงด้วย อัตราแลกเปลี่ยนบาทต่อดอลลาร์เพิ่มขึ้น เช่น จาก 33 บาทต่อดอลลาร์เป็น 35 บาทต่อดอลลาร์ หรือเงินบาทอ่อนค่าลงจะทำให้ราคาถูกลง เป็นต้น

5. ปริมาณส่งออก จะส่งผลกระทบต่ออุปทานสินค้าในตลาดโลก (world supply) ในกรณีที่ประเทศเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ และมีปริมาณการส่งออกมากขึ้นมากก็จะส่งผลให้อุปทานสินค้าในตลาดโลกมีมากขึ้น และกดดันให้ราคาตลาดโลกปรับตัวลดลง ยกตัวอย่างเช่น ในปีใดที่สภาพดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวย จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาดมากปริมาณอุปทานสินค้าในตลาดโลกจะมีมากขึ้น ราคาจะปรับตัวลดลง เป็นต้น

6. นโยบายรัฐบาล เมื่อรัฐบาลนำนโยบายหรือมาตรการต่างๆมาใช้กับสินค้าเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์ในเรื่องการให้ความช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อน และเสถียรภาพ อาทิ การประกันราคา การรับจำนำพืชผลทางการเกษตร และการอุดหนุนในด้านต่างๆ เช่น ปัจจัยการผลิต เงินกู้ ดอกเบี้ยต่ำ และการพักชำระหนี้ เป็นต้น นโยบาย/มาตรการต่างๆเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อต้นทุนและรายได้ของเกษตรกรทั้งสิ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปริมาณราคาตลาดที่ซื้อขายกัน ยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นในอดีตของไทยและมีผลกระทบในวงกว้าง คือ กรณีที่รัฐบาลประกาศรับจำนำข้าวเปลือกในปีการผลิต 2554/2555 และยกระดับราคาจำนำข้าวเปลือกเป็นตันละ 15,000 บาท ซึ่งเป็นราคาที่สูงกว่าราคาตลาดในขณะนั้น จากนั้นนโยบายข้างต้นทำให้มีการขยายพื้นที่ทำนามากขึ้น และเร่งผลิตโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ เพราะเป็นการรับซื้อข้าวทุกประเภทในราคาเดียว ส่งผลให้คุณภาพข้าวของไทยแยกลงจากนโยบายนี้และเป็นผลเสียในระยะยาว

7. ภัยธรรมชาติ สำหรับภัยธรรมชาตินับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวราคาสินค้าในตลาดโลก เนื่องจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ความแห้งแล้ง เป็นต้น จะส่งผลกระทบต่อปริมาณอุปทานของสินค้า เมื่อเกิดภัยธรรมชาติจะทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย อุปทานสินค้าลดลง ทำให้ราคาปรับตัวสูงขึ้น

8. ปัจจัยด้านจิตวิทยาและการคาดการณ์ เป็นปัจจัยที่เกิดจากความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มีส่วนร่วมในตลาดและส่งผลกระทบต่อราคาสินค้า เช่น การเก็งกำไร ความตื่นตกใจจากวิกฤตเศรษฐกิจ ข้าวลือ การคาดการณ์เกี่ยวกับราคาในอนาคต เป็นต้น ปัจจัยต่างๆเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมซื้อขายของภาคส่วนต่างๆในตลาด ซึ่งจะส่งผลต่อการเคลื่อนไหวราคา หากปัจจัยด้านจิตวิทยาและการคาดการณ์ออกมาในด้านบวกก็จะทำให้เกิดแรงซื้อเข้ามาในตลาดและผลักดันให้ราคามีการปรับตัวสูงขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากปัจจัยด้านจิตวิทยาและการคาดการณ์ออกมาในด้านลบก็จะทำให้เกิดแรงขายออกมาและราคาจะปรับตัวลดลง

นอกจากนี้ในการศึกษานี้ต้องการศึกษาอีกมุมมองหนึ่ง โดยเป็นการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน (shock) กับราคาตลาดโลก ที่ส่งผ่านผลกระทบมายังราคาจำหน่ายในประเทศทั้งราคาขายส่ง ขายปลีก และราคาที่เกษตรกรได้รับในสัดส่วนมากน้อยเพียงใด เพื่อที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้รับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างทันท่วงที บรรเทาความเดือดร้อน และลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามจากงานศึกษาในอดีต เช่น Imai et al. (2008) และ Huda (2014) ต่างพบว่าการเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก เช่น ข้าว น้ำมัน เป็นต้น ต่างส่งผ่านมายังราคาในประเทศ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากประเทศเหล่านี้เป็นผู้นำเข้าสินค้า เช่น การศึกษาในประเทศบังคลาเทศ ส่วนในกรณีของประเทศไทยนั้นยังไม่มีข้อมูลชัดเจนถึงการส่งผ่าน การเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก ทั้งนี้ น่าจะมีความแตกต่างออกไปเนื่องจากเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรเหล่านี้ ดังนั้นผลการศึกษานี้จะช่วยให้มีความชัดเจนในประเด็นนี้ต่อไป

2.3 โครงสร้างราคาโภคภัณฑ์

สินค้าเกษตรโดยเฉพาะข้าวและยางพารา เป็นสินค้าโภคภัณฑ์จะมีการค้ากันในหลายระดับตลอดแนวเส้นทางโลจิสติกส์ เริ่มจากเกษตรกรผู้ปลูกขายผลผลิตให้กับผู้รวบรวมผลผลิต หรือพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในลักษณะของการรับซื้อขนาดใหญ่หรือการขายส่ง ต่อจากนั้นมีการขายปลีกสู่มือผู้บริโภคภายในประเทศ และผลผลิตอีกส่วนหนึ่งจะส่งออกไปจำหน่ายในตลาดโลก ดังนั้นราคาที่แต่ละกลุ่มได้รับจะแตกต่างกัน โดยราคาจะถูกบวกเพิ่มขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนมือ หรือจำหน่ายออกไป เพื่อให้ได้รับกำไรจากกิจกรรมที่ดำเนินการ ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 โครงสร้างราคาโภคภัณฑ์

สำหรับในกรณีของข้าวและยางพารานั้น มีลักษณะโครงสร้างราคาที่แตกต่างกัน โดยข้าวประกอบด้วยราคา 3 ระดับ ได้แก่ ราคาข้าวหน้าฟาร์ม ราคาขายส่ง และราคาตลาดโลก ส่วนยางพาราประกอบด้วยราคา 4 ระดับ ได้แก่ ราคายางพาราหน้าฟาร์ม ราคาขายส่ง ราคาส่งออก และราคาตลาดโลก ทั้งนี้เนื่องจากในกรณีของข้าวนั้นราคาตลาดโลกอ้างอิงจากราคาส่งออกของประเทศไทย ดังนั้นราคาส่งออกและราคาตลาดโลกจึงเป็นราคาเดียวกัน แตกต่างจากกรณีของยางพาราที่มีตลาดซื้อขายล่วงหน้าที่เข้มแข็ง เช่น ตลาดซื้อขายยางพาราล่วงหน้าในโตเกียวในประเทศญี่ปุ่น และตลาดซื้อขายยางพาราล่วงหน้าในประเทศสิงคโปร์ เป็นต้น การอ้างอิงราคาตลาดโลกจึงนิยมใช้ราคาซื้อขายในตลาดทั้งสองแห่งเป็นหลักมิใช่ราคาส่งออกของไทย

ภาพที่ 2.3 จำนวนและอำนาจในการต่อรอง

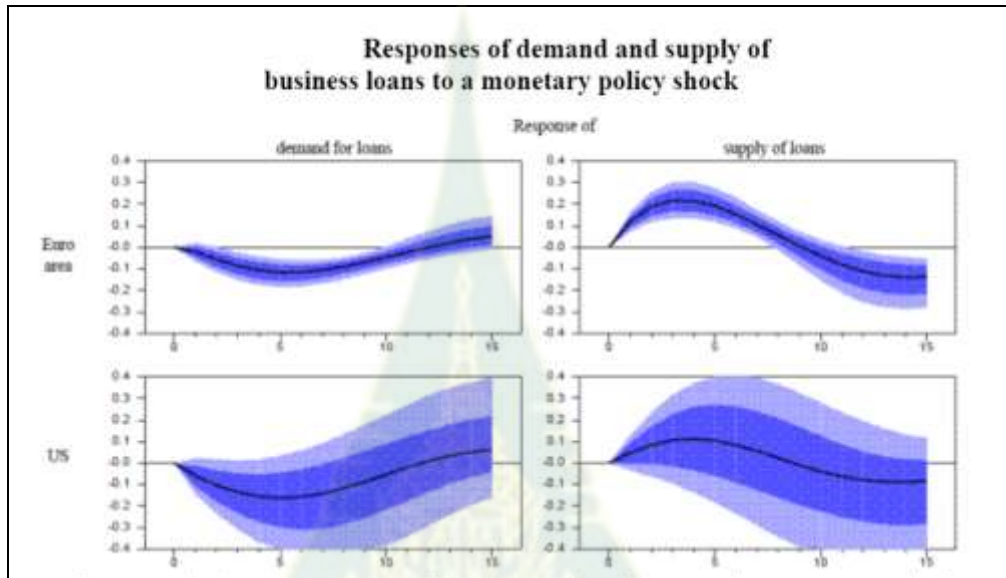
ส่วนต่างราคาแต่ละระดับที่แต่ละกลุ่มได้รับ จะสะท้อนถึงอำนาจในการต่อรองและอำนาจการผูกขาดที่มี จากภาพที่ 1.4 กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่ เกษตรกร ซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการต่อรองน้อยที่สุด ขณะที่ผู้ส่งออกเป็นกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องใช้ความรู้ความชำนาญค่อนข้างสูงจึงเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการต่อรองมากที่สุด

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน

แนวคิดเกี่ยวกับการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันนี้ มาจากความเชื่อที่ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน (shock) เกิดขึ้นกับตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง จะส่งผลให้ตัวแปรอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเกิดการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ซึ่งสามารถอธิบายถึงทิศทางและระยะเวลาในการตอบสนองด้วย เช่น เมื่อเกิด shock กับราคาน้ำมันในตลาดโลกแล้วเงินเฟ้อภายในประเทศจะมีการตอบสนองอย่างไร ในทิศทางใดและใช้เวลานานเพียงใด เป็นต้น โดยในการวิเคราะห์จะอาศัยการวิเคราะห์การตอบสนองต่อความแปรปรวน (impulse response function : IRF) เป็นการแสดงการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา แบบ dynamic ทั้งนี้ทิศทางของการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน อาจกลับเข้าสู่ดุลยภาพเดิมภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือปรับตัวห่างออกไปจากดุลยภาพเรื่อยๆ ก็ได้

สำหรับ impulse response ที่กล่าวถึงนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ impulse หรือ ส่วนที่เป็นแรงกระตุ้น และ response หรือ ส่วนที่เป็นการตอบสนอง จึงกล่าวได้ว่าการศึกษา impulse response เป็นการศึกษามูลการตอบสนองต่อแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นนั่นเอง ได้มีการนำ impulse response ไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์หลายแขนง เช่น กลศาสตร์ การแพทย์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

ที่มา: Ciccarelli, M et al. (2010)

ภาพที่ 2.4 ตัวอย่างการใช้ impulse response ในการอธิบายการตอบสนองของตัวแปร

ยกตัวอย่างในกรณีการประยุกต์ใช้ในทางเศรษฐศาสตร์ เช่น งานศึกษาของ Ciccarelli et al. (2010) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการตอบสนองของอุปสงค์และอุปทานของสินเชื่อต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการเงินอย่างฉับพลัน โดยการใช้นโยบายการเงินนั้นถือว่าเป็นความล้มเหลวที่ไม่ทราบมาก่อน จนกว่าจะมีการประกาศอย่างเป็นทางการ เมื่อธนาคารกลางประกาศปรับอัตราดอกเบี้ยให้สูงขึ้นจะส่งผลต่ออุปทานของสินเชื่อที่เพิ่มขึ้นมากกว่าด้านอุปสงค์ที่ลดลงจากการเปลี่ยนแปลงนี้ เป็นต้น ผลดังกล่าวเกิดขึ้นคล้ายคลึงกันทั้งในสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา ส่วนแบบจำลองของ impulse response จะกล่าวถึงรายละเอียดในบทที่ 3 ต่อไป

2.5 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับข้าว

สำหรับข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง โดยมีมูลค่าการส่งออกมากเป็นอันดับหนึ่งใน พ.ศ. 2561 เนื่องจากราคาค่อนข้างปรับตัวดีขึ้นในช่วงนี้ อย่างไรก็ตามข้าวและยางพารามักจะครองสองอันดับแรกเสมอ ข้าวเป็นพืชที่ใช้เป็นอาหารหลักของคนไทยและอีกหลายประเทศในเอเชีย คนไทยมีวิถีชีวิตผูกพันกับข้าวมาเนิ่นนานทุกภาคในประเทศมีการปลูกข้าวอย่างแพร่หลาย เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ในเขตร้อนชื้นและมีที่ราบลุ่มอยู่เป็นบริเวณกว้าง ทำให้ความเหมาะสมในการปลูกข้าวประกอบกับประเทศไทยมีความโดดเด่นในเรื่องของพันธุ์ข้าวคุณภาพดีโดยเฉพาะข้าวหอมมะลิที่ขึ้นชื่อ ทำให้ข้าวไทยเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในตลาดโลก และสามารถจำหน่ายได้ราคาสูงเหนือคู่แข่ง อย่างไรก็ตามข้าวก็เช่นเดียวกับยางพารา คือ ประเทศไทยมีการผลิตข้าวในปริมาณที่มากกว่าความต้องการบริโภคภายในประเทศ ดังนั้นส่วนเกินจึงมีการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ

จากตารางที่ 2.1 พบว่าในค.ศ. 2018/2019 ประเทศไทยมีการส่งออกข้าวในปริมาณ 10,000 พันเมตริกตัน มากเป็นอันดับสองรองจากประเทศอินเดียที่ 12,000 พันเมตริกตัน และรองลงมาได้แก่ เวียดนาม และปากีสถานตามลำดับ

ตารางที่ 2.1 ปริมาณการส่งออกข้าวของโลก

World Rice Trade					
January/December Year, Thousand Metric Tons					
	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
TY Exports					
Argentina	310	527	391	291	340
Brazil	895	641	594	1,245	750
Burma	1,735	1,300	3,350	2,750	2,800
Cambodia	1,150	1,050	1,150	1,300	1,300
China	262	368	1,173	2,058	2,500
European Union	251	270	369	309	300
Guyana	486	431	455	414	500
India	11,046	10,062	12,573	11,791	12,000
Pakistan	4,000	4,100	3,647	3,913	4,000
Paraguay	371	557	537	650	650
Russia	163	198	175	139	150
South Africa	120	145	109	113	125
Thailand	9,779	9,867	11,615	11,056	10,000
Uruguay	718	996	982	799	800
Vietnam	6,606	5,088	6,488	6,590	6,500
Others	1,471	1,264	1,159	1,356	1,090
Subtotal	39,363	36,864	44,767	44,774	43,805
United States	3,381	3,355	3,349	2,763	3,050
World Total	42,744	40,219	48,116	47,537	46,855

ที่มา: United States Department of Agriculture (2019)

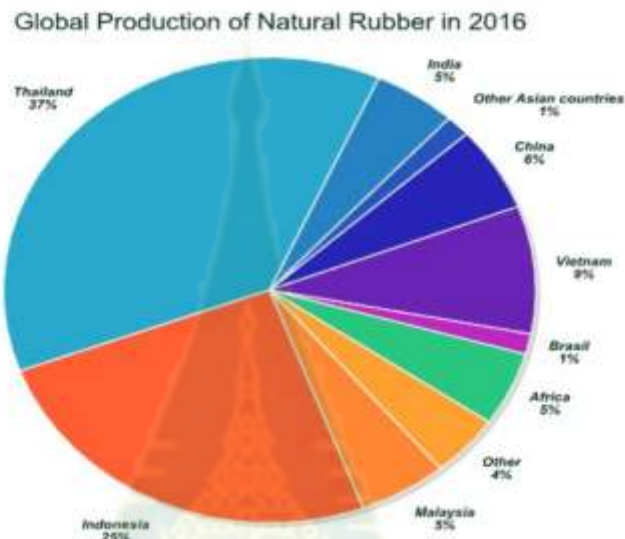
อย่างไรก็ตามในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมาราคาข้าวขาว 5% เอฟ โอ บี หรือราคาในประเทศไทยส่งออกมีแนวโน้มลดลงนับจาก พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา ราคาข้าวส่งออกของไทยทรงตัวภายหลังจากที่ลดลง แต่ก็ยังอยู่ในระดับสูงกว่าคู่แข่งอย่างเวียดนาม อินเดีย และปากีสถาน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2558) ส่วนหนึ่งมาจากเศรษฐกิจโลกอยู่ในภาวะชะลอตัว ทำให้กำลังซื้อของประเทศคู่ค้าลดลงและหันไปซื้อข้าวที่มีราคาถูกกว่าแทน

ข้าวและยางพารานับเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ (commodities) ซึ่งจะหมายถึง สินค้าที่ตัวสินค้ามีมาตรฐานการซื้อขายเดียวกันทั่วโลกไม่ว่าใครจะเป็นผู้ผลิตก็ตาม เช่น เมื่อกกล่าวถึง “ข้าวขาว 5 %” ผู้ที่บริโภคข้าวทั่วโลกก็จะเข้าใจทันทีว่าหมายถึงอะไร มีลักษณะอย่างไร ซื้อหรือขายกันที่น้ำหนักเท่าไร เป็นต้น โดยในการศึกษานี้เลือกข้าวขาว 5% และยางแผ่นรมควันชั้น 3 เพื่อนำมาศึกษาโครงสร้างราคาและการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาตลาดโลก เนื่องจากมีปริมาณการจำหน่ายในตลาดโลกสูงจากความต้องการซื้อสินค้ามีมาก สินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก มีลักษณะสินค้าเหมือนกันโดยในทางทฤษฎีจึงมองว่าตลาดสินค้าเกษตรมีลักษณะใกล้เคียงกับตลาดแข่งขันสมบูรณ์มาก ทั้งนี้ราคาจะถูกกำหนดจากอุปสงค์และอุปทานในตลาด โดยที่ผู้ซื้อและผู้ขายรายใดรายหนึ่งไม่มีอำนาจในการกำหนดราคาสินค้าได้ หรือกล่าวได้ว่าเป็นผู้รับเอาราคา (price taker) นั้นเอง

2.6 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับยางพารา

ยางพารานับเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและมีมูลค่าการส่งออกมากเป็นอันดับสองใน พ.ศ. 2561 ยางพาราเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยของคนไทยมานานแล้ว โดยมีการนำเข้ามาปลูกในประเทศไทยครั้งแรกกว่า 100 ปีที่ผ่านมา และมีการปลูกกันอย่างแพร่หลายในบริเวณภาคใต้ของไทย เนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่ร้อนชื้นและมีฝนตกชุกเหมาะสมกับการปลูกยางพารา ดังนั้นในระยะแรกยางจึงมีการปลูกเฉพาะในภาคใต้ของประเทศ ต่อมารัฐบาลไทยได้ส่งเสริมให้มีการปลูกและผลิตยางพารากระจายไปในพื้นที่อื่นเพราะเห็นว่าเป็นพืชที่สร้างรายได้ได้ดี การปลูกยางพาราจึงมีการขยายตัวไปในภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือในปัจจุบัน จากปริมาณการปลูกยางพาราที่มากและขยายตัวจากการส่งเสริมของภาครัฐดังกล่าว ทำให้ผลผลิตที่ได้มีมากกว่าปริมาณความต้องการใช้ภายในประเทศ โดยกว่าร้อยละ 80 ของผลผลิตต้องส่งออก และประเทศที่รับซื้อสำคัญ ได้แก่ จีน สหรัฐอเมริกา ยุโรป และญี่ปุ่น ซึ่งส่วนใหญ่นำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตล้อยางรถยนต์

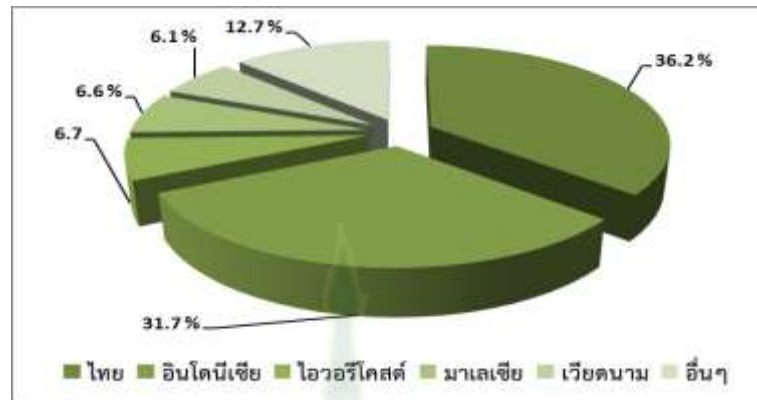
สำหรับปริมาณการผลิตยางพาราของโลกใน ค.ศ. 2016 อยู่ที่ประมาณ 12.2 ล้านตัน โดยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีผลผลิตยางพารามากที่สุดคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 37 ของผลผลิตทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซียมีสัดส่วนร้อยละ 25 เวียดนามร้อยละ 9 และจีนร้อยละ 6

ที่มา: <http://siph.wipiv.com/world-production?language=en>

ภาพที่ 2.5 ส่วนแบ่งการตลาดผลผลิตยางพาราของโลก

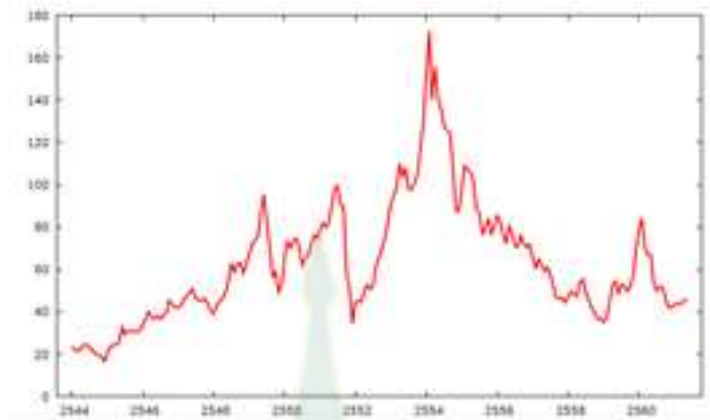
สำหรับการส่งออกยางพาราในตลาดโลกนั้น ประเทศไทยก็เป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุดเป็นอันดับ 1 เช่นกัน โดยมีสัดส่วนการส่งออกประมาณร้อยละ 36.2 ใน พ.ศ. 2560 รองลงมา ได้แก่ อินโดนีเซีย ไต้หวัน ฮ่องกง มาเลเซีย และเวียดนามตามลำดับ และปริมาณการส่งออกของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับจาก พ.ศ. 2554 เป็นต้นมา จากการที่มีการขยายการปลูกยางในภูมิภาคต่างๆ ของไทยเพิ่มขึ้นนั่นเอง

ที่มา: ข้อมูลจาก <http://www.worldstopexports.com/natural-rubber-exports-country/>

ภาพที่ 2.6 ส่วนแบ่งการตลาดการส่งออกยางพาราของประเทศผู้ส่งออกที่สำคัญ

ประเทศไทยส่งออกยางพารากว่าร้อยละ 80 ของปริมาณการผลิต ในขณะที่มีการใช้ภายในประเทศค่อนข้างน้อย ทำให้ราคายางของไทยขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการยางพาราในตลาดโลก ทั้งนี้ปริมาณความต้องการใช้ยางพาราเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมต่างๆนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ การขยายตัวของเศรษฐกิจโลก และสินค้าทดแทนยางธรรมชาติ นั่นก็คือยางสังเคราะห์ที่ผลิตจากน้ำมันดิบ เมื่อราคาน้ำมันดิบสูงขึ้นส่งผลให้ราคายางสังเคราะห์สูงขึ้น ความต้องการใช้ยางสังเคราะห์จึงลดลงและปริมาณความต้องการยางธรรมชาติจะสูงขึ้น อย่างไรก็ตามหากราคาน้ำมันดิบต่ำลงผู้ผลิตจะหันไปใช้ยางสังเคราะห์ซึ่งมีราคาถูกทดแทนยางธรรมชาติ ดังนั้นปริมาณความต้องการใช้ยางธรรมชาติจะลดลง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความผันผวนของราคายางพาราขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจโลกและการเคลื่อนไหวของราคาน้ำมันเป็นสำคัญ

หมายเหตุ ราคาหน้าฟาร์ม
ที่มา: การยางแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 2.7 การเคลื่อนไหวราคาอย่างผันผวนวันขึ้น 3

ในระยะ 5-6 ปีที่ผ่านมาราคาอย่างผันผวนวันขึ้น 3 มีแนวโน้มปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการปรับตัวดีขึ้นบ้างเล็กน้อยในช่วง พ.ศ. 2560 แต่ก็ยังเป็นเพียงระยะสั้นๆและปรับตัวลดลงอีกครั้ง ส่วนหนึ่งเป็นผลจากเศรษฐกิจโลกอยู่ในภาวะชะงักงัน โดยเฉพาะเศรษฐกิจของประเทศจีนที่เป็นผู้ซื้อรายใหญ่ก็ชะงักงันต่ำกว่าช่วงก่อนหน้า ประกอบกับราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกมีแนวโน้มปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ปริมาณการผลิตและการส่งออกของโลกกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

2.7 การศึกษาเชิงประจักษ์

การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับโครงสร้างราคาและการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาตลาดโลก: กรณีข้าวและยางพารา ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ด้านราคา และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อราคาข้าวและยางพารา ดังนี้

ความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ด้านราคา

สุจามร ยิ้มละมัย และคณะ (2554) ได้วิเคราะห์ประสิทธิภาพของราคาอย่างพาราในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าโดยเปรียบเทียบกับราคาอย่างพาราในปัจจุบันของประเทศไทย อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2547 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 และทำการ

วิเคราะห์ด้วยค่าดัชนีราคาตามฤดูกาลและแบบจำลอง Error Correction Model (ECM) เพื่อวัดประสิทธิภาพของราคายางพาราในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ผลการศึกษาของ สุจามร ยิ้มละมัย และคณะ (2554) พบว่า 1) ปัจจุบันเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องด้านการเกษตรเป็นผู้ซื้อขายยางพาราในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้ามากที่สุดร้อยละ 67.82 โดยมีลักษณะทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าซึ่งจะใช้เวลาประมาณเจ็ดเดือนในการส่งมอบสินค้า 2) ราคาตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีเสถียรภาพมากกว่าราคาซื้อขายจริงในตลาดยางพาราในเวลาปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบกับตลาดกลางท่าเรือกรุงเทพและตลาดกลางหาดใหญ่ และ 3) ผลการวิเคราะห์แบบจำลอง ECM สรุปได้ว่าตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นตลาดที่มีประสิทธิภาพในระดับปานกลาง (Semi strong efficiency) เนื่องจากราคาของตลาดยางพารามีการปรับตัวตามการได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ อยู่เสมอซึ่งอาศัยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงทำให้ข้อมูลต่างๆ สามารถแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว

อัจฉรา ว่องไวไพโรจน์ และวิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย (2554) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงด้านราคาในตลาดยางพาราของประเทศไทยในระดับต่างๆ ได้แก่ ราคาตลาดกลาง (หาดใหญ่ นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี) ราคาส่งออก (ราคาเอฟโอบี) และราคาตลาดโลก (ตลาดสินค้าล่วงหน้าโตเกียวและสิงคโปร์) อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2546 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 รวมข้อมูลจำนวน 96 ตัวอย่าง และทำการวิเคราะห์ 1) ดุลยภาพระยะยาวด้วยวิธี Johansen cointegration ในลักษณะคู่ความสัมพันธ์ (Pair-wise relationship) โดยพิจารณากลุ่มตลาดเป็นสองประเภทคือตลาดในแนวตั้ง (Vertical market) ได้แก่ ตลาดกลาง ตลาดส่งออก และตลาดโลก และตลาดในแนวนอน (Horizontal market) แบ่งเป็นสองกลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มตลาดกลาง (หาดใหญ่ นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี) และกลุ่มตลาดโลก(ตลาดสินค้าล่วงหน้าโตเกียวและสิงคโปร์) และ 2) ความเชื่อมโยงด้านราคาระหว่างตลาดยางพาราด้วยวิธี Granger causality ผลการศึกษาของ อัจฉรา ว่องไวไพโรจน์ และวิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย (2554) แสดงให้เห็นว่า 1) ราคาในตลาดยางพาราจำนวนเก้าคู่ความสัมพันธ์ ได้แก่ ราคาตลาดกลางหาดใหญ่-ราคาตลาดกลาง นครศรีธรรมราช ราคาตลาดกลางหาดใหญ่-ราคาตลาดกลางสุราษฎร์ธานี ราคาตลาดกลาง นครศรีธรรมราช-ราคาตลาดกลางสุราษฎร์ธานี ราคาตลาดกลางหาดใหญ่-ราคาส่งออก ราคาตลาดกลางนครศรีธรรมราช-ราคาส่งออก ราคาตลาดกลางสุราษฎร์ธานี-ราคาส่งออก ราคาส่งออก-ราคาตลาดสินค้าล่วงหน้าโตเกียว ราคาส่งออก-ราคาตลาดสินค้าล่วงหน้าสิงคโปร์ และราคาตลาดสินค้าล่วงหน้าโตเกียว-ราคาตลาดสินค้าล่วงหน้าสิงคโปร์ มีดุลยภาพระยะยาวเกิดขึ้นในทุกคู่ความสัมพันธ์

2) ตลาดกลางในประเทศพบว่าราคาตลาดกลางหาดใหญ่มีอิทธิพลในการกำหนดราคาตลาดกลางนครศรีธรรมราชและราคาตลาดกลางสุราษฎร์ธานี ในขณะที่ราคาตลาดส่งออกมีความเชื่อมโยงร่วมกับราคาตลาดสินค้าล่วงหน้าโตเกียวและราคาตลาดกลางนครศรีธรรมราช

ในขณะที่ Myint and Bauer (2010) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างราคาข้าวในประเทศเมียนมาและอิทธิพลของราคาข้าวจากประเทศไทย อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายสัปดาห์เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงด้านราคาภายในประเทศเมียนมา และข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือนเพื่อศึกษาอิทธิพลของราคาข้าวจากประเทศไทย และทำการวิเคราะห์ด้วย 1) แบบจำลอง Engle-Granger cointegration เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาว และ 2) วิธี Granger causality เพื่อตรวจสอบความเชื่อมโยงด้านราคาระหว่างตลาดของประเทศเมียนมา ผลการศึกษาของ Myint and Bauer (2010) พบว่า 1) ราคาข้าวในประเทศเมียนมามีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาว แต่ความเชื่อมโยงด้านราคาระหว่างตลาดภายในประเทศยังไม่มีประสิทธิภาพ และ 2) ไม่มีการตรวจพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพและความเชื่อมโยงด้านราคาใดๆ ระหว่างตลาดข้าวในประเทศเมียนมากับราคาข้าวไทย โดยปัญหาที่สำคัญในด้านการค้าข้าวของประเทศเมียนมาคือการผูกขาดของภาครัฐ (Government monopoly) ซึ่งไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันหรือการพัฒนาศักยภาพของระบบตลาดข้าวภายในประเทศ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Chien et al. (2011) โดยวิเคราะห์โครงสร้างราคาข้าวในประเทศฟิลิปปินส์ ได้แก่ ราคาหน้าฟาร์ม ราคาขายส่ง และราคาขายปลีก อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 1974 ถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 2008 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาวระหว่างราคาในตลาดข้าว ด้วยวิธี Johansen cointegration (2) วิเคราะห์ความเชื่อมโยงด้านราคาในตลาดข้าว ด้วยวิธี Granger causality และ (3) พยากรณ์ความผันผวนด้านราคาที่มีอิทธิพลต่อตลาดข้าวในประเทศของฟิลิปปินส์ เป็นเวลา 24 เดือน ด้วยวิธีการตอบสนองแบบฉับพลัน (Impulse response: IRF) และการวิเคราะห์แบบแยกส่วนความแปรปรวน (Variance decomposition: VD) ผลการศึกษาของ Chien et al. (2011) สามารถตรวจพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาวระหว่างราคาในตลาดข้าวของฟิลิปปินส์ โดยราคาหน้าฟาร์มมีอิทธิพลต่อการกำหนดราคาขายส่งและราคาขายปลีก ในขณะที่เดียวกันราคาขายส่งก็มีอิทธิพลต่อการกำหนดราคาหน้าฟาร์ม ยิ่งไปกว่านั้นผลจากการวิเคราะห์ IRF และ VD ยังสนับสนุนว่าราคาหน้าฟาร์มมีอิทธิพลต่อความผันผวนของราคาข้าวในตลาดขายส่งและตลาดขายปลีกในอีก 24 เดือนข้างหน้า เนื่องจากฟิลิปปินส์เป็นประเทศผู้นำเข้าข้าวเป็นหลักและมีนโยบายกำหนดโควตานำเข้าข้าว

ในแต่ละปีซึ่งยังไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคภายในประเทศ จึงเป็นสาเหตุให้ราคาหน้าฟาร์มมีอิทธิพลต่อความผันผวนของราคาข้าวในประเทศของฟิลิปปินส์

นอกจากนี้ งานศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น งานศึกษาของ Chulaphan et al. (2013) ได้วิเคราะห์ความเชื่อมโยงด้านราคาของประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญในตลาดโลก โดยแบ่งคุณภาพข้าวออกเป็นสองกลุ่มคือกลุ่มประเทศผู้ส่งออกข้าวคุณภาพสูง (ไทย เวียดนาม และสหรัฐอเมริกา) และกลุ่มประเทศผู้ส่งออกข้าวคุณภาพต่ำ (ไทย เวียดนาม และปากีสถาน) อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 1998 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 2012 และทำการวิเคราะห์ด้วยวิธี 1) Johansen cointegration เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพ 2) แบบจำลอง Vector Error Correction (VEC) เพื่อศึกษาการปรับตัวระยะสั้นเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาว และ 3) Granger causality เพื่อตรวจสอบความเชื่อมโยงด้านราคาในตลาดข้าว ผลการศึกษาของ Chulaphan et al. (2013) แสดงให้เห็นว่า 1) ราคาข้าวของกลุ่มประเทศผู้ส่งออกข้าวคุณภาพสูงและคุณภาพต่ำมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาวระหว่างกัน 2) ราคาข้าวเวียดนามในทั้งสองกลุ่มคุณภาพข้าวมีความยืดหยุ่นต่อการปรับตัวเพื่อเข้าสู่ดุลยภาพปกติได้เร็วที่สุดเมื่อเกิดวิกฤตหรือความผันผวนของราคาข้าว และ 3) ความเชื่อมโยงด้านราคาในกลุ่มข้าวคุณภาพสูงพบว่าราคาข้าวไทยและเวียดนามมีความเชื่อมโยงระหว่างกันและเป็นผู้กำหนดราคาในตลาดกลุ่มข้าวคุณภาพสูง ในส่วนของข้าวคุณภาพต่ำพบว่าปากีสถานเป็นผู้กำหนดราคาของตลาดข้าวในกลุ่มนี้

ส่วน John (2014) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของราคาระหว่างผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญในตลาดโลก ได้แก่ ไทย เวียดนาม ปากีสถาน สหรัฐอเมริกา และอาร์เจนตินา อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 2000 ถึงเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2013 และทำการวิเคราะห์ 1) ความสัมพันธ์ของราคาระหว่างผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญในตลาดโลกด้วยวิธี Toda-Yamamoto causality ซึ่งอาศัยโครงสร้างแบบจำลอง Vector autoregressive (VAR) ในการทดสอบสมมติฐาน และ 2) พยากรณ์การส่งผ่านราคาระหว่างผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญในตลาดโลกด้วยวิธี IRF ผลการศึกษาของ John (2014) พบว่าราคาข้าวของผู้ส่งออกในตลาดเอเชีย (ไทย เวียดนาม และปากีสถาน) เป็นผู้กำหนดราคาโดยเฉพาะกับราคาผู้ส่งออกข้าวในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ (สหรัฐอเมริกาและอาร์เจนตินา) นอกจากนี้ข้อสรุปของ John (2014) เสนอให้ใช้ราคาข้าวเวียดนามเป็นราคาอ้างอิงในตลาดโลกเนื่องจากมีความเหมาะสมกว่าการใช้ราคาข้าวไทยเป็นราคาอ้างอิง ในขณะที่งานศึกษาก่อน

หน้าคือ John (2013) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างราคาส่งออกและราคาในประเทศของข้าวไทย พบว่าราคาส่งออกข้าวของไทยได้รับอิทธิพลจากราคาภายในประเทศในทิศทางเดียวกันและเป็นผลในระยะสั้นเท่านั้น ในขณะที่ราคาข้าวในประเทศกลับไม่ได้รับอิทธิพลจากราคาส่งออกอย่างมีนัยสำคัญ และการใช้นโยบายแทรกแซงของรัฐบาลส่งผลต่อราคาในตลาดโลกไม่มากนักอีก

Akpan et al. (2016) ได้ประเมินความสามารถในการแข่งขันและการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวในเขตภาคใต้ของประเทศไนจีเรีย อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 2005 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2014 รวมข้อมูลจำนวน 114 ตัวอย่าง และทำการวิเคราะห์ด้วย 1) วิธี Granger causality เพื่อตรวจสอบความเชื่อมโยงด้านราคาระหว่างตลาดข้าวในประเทศ 2) วิธี Johansen cointegration เพื่อศึกษาดุลยภาพของราคาระหว่างตลาดข้าวในประเทศ และ 3) แบบจำลอง Vector Error Correction (VEC) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการปรับตัวของราคาข้าวในประเทศ ผลการศึกษาของ Akpan et al. (2016) พบว่า 1) ราคาข้าวท้องถิ่นในตลาดชนบท ราคาข้าวต่างประเทศในตลาดชนบท ราคาข้าวท้องถิ่นในตลาดในเมือง และราคาข้าวต่างประเทศในตลาดในเมือง มีความเชื่อมโยงและมีดุลยภาพราคาระหว่างตลาดข้าวในประเทศไนจีเรีย และ 2) การปรับตัวของราคาข้าวในตลาดชนบทแสดงให้เห็นว่าราคาข้าวท้องถิ่นมีประสิทธิภาพในการปรับตัวต่อความผันผวนหรือวิกฤตด้านราคาได้เร็วกว่าราคาข้าวต่างประเทศ ในขณะที่การปรับตัวของราคาข้าวในตลาดในเมืองแสดงให้เห็นว่าราคาข้าวต่างประเทศมีประสิทธิภาพในการปรับตัวต่อความผันผวนหรือวิกฤตด้านราคาได้เร็วกว่าราคาข้าวท้องถิ่น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อราคาข้าวและยางพารา

Leelawattanapan and Chaiboonsri (2012) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกสินค้าเกษตรที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ ยางพารา ข้าว มันสำปะหลัง และกุ้งแช่แข็ง โดยตัวแปรอิสระประกอบด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของผู้นำเข้า ราคาเอฟโอบีของสินค้าส่งออกไทย ราคาสินค้าในประเทศ อัตราแลกเปลี่ยน และปริมาณส่งออก อาศัยข้อมูลผสมรายปี (Panel data) เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 ถึงปี ค.ศ. 2010 และทำการวิเคราะห์ด้วยวิธี Pedroni residual cointegration (Panel cointegration) โดยตัวประมาณค่าพารามิเตอร์ประกอบด้วย Ordinary Least Square (OLS), Dynamic OLS (DOLS) และ Fully Modified OLS (FMOLS) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาวระหว่างสินค้าเกษตรส่งออกกับปัจจัยทางเศรษฐกิจดังกล่าว ผล

การศึกษาของ Leelawattanapan and Chaiboonsri (2012) พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของผู้นำเข้า ราคาเอฟโอบีของสินค้าส่งออกไทย ราคาสินค้าในประเทศ อัตราแลกเปลี่ยน และปริมาณส่งออก มีอิทธิพลต่อการส่งออกสินค้าเกษตรทั้ง 4 ชนิดดังกล่าว โดยข้อค้นพบนี้เป็นไปตามสมมติฐานที่ได้กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Sawaengkun (2014) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวของประเทศไทย โดยกำหนดให้ปัจจัยทางเศรษฐกิจประกอบด้วยราคาส่งออกข้าวชาวไทย อัตราแลกเปลี่ยน และการบริโภคข้าวในโลก อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายปี เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 ถึงปี ค.ศ. 2013 และทำการวิเคราะห์ด้วยวิธี 1) Engle-Granger cointegration เพื่อหาความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาว และ 2) แบบจำลอง ECM เพื่อหาความเร็วในการปรับตัวและลักษณะความสัมพันธ์ในระยะสั้นของตัวแปรดังกล่าว ผลการศึกษาของ Sawaengkun (2014) พบว่าการส่งออกข้าวไทยมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาวร่วมกับราคาส่งออกข้าวชาวไทย อัตราแลกเปลี่ยน และการบริโภคข้าวในโลก โดยการส่งออกข้าวไทยกับการบริโภคข้าวในโลกมีค่าความยืดหยุ่นระหว่างกันสูงสุด รองลงมาคืออัตราแลกเปลี่ยน และราคาส่งออกข้าวชาวไทย ตามลำดับ ในส่วนของความสัมพันธ์ในระยะสั้นพบว่าราคาส่งออกข้าวชาวไทยมีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงปัจจัยเดียว นอกจากนี้ยังพบว่าตลาดส่งออกข้าวไทยมีประสิทธิภาพในการปรับตัวต่อวิกฤตหรือความผันผวนทางเศรษฐกิจในระดับต่ำ

ส่วน Khin et al. (2013) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของราคาน้ำมันดิบในตลาดโลก ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบจากต่ออุตสาหกรรมยางธรรมชาติ ได้แก่ อุปทาน อุปสงค์ สต็อกยางพารา ราคายางสังเคราะห์ และราคายางธรรมชาติ ของประเทศมาเลเซีย อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 1990 ถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 2010 และทำการวิเคราะห์ด้วยวิธี 1) Johansen cointegration เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระยะยาว และ 2) Granger causality เพื่อทดสอบความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปร ผลการศึกษาของ Khin et al. (2013) พบว่าราคาน้ำมันดิบในตลาดโลก อุปทาน อุปสงค์ สต็อกยางพารา ราคายางสังเคราะห์ และราคายางธรรมชาติมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาว โดยราคาน้ำมันในตลาดโลกมีความเชื่อมโยงกับอุปทาน อุปสงค์ สต็อกยางพารา และราคายางธรรมชาติ ยกเว้นราคายางสังเคราะห์ ในขณะที่ Talasombat et al. (2015) ได้ศึกษาผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนที่มีต่อการส่งออกสินค้าเกษตรโดยเน้นไปที่สินค้ายางพาราและข้าวของประเทศไทย โดยอัตราแลกเปลี่ยนนับเป็นปัจจัยภายนอกเช่นกัน โดยการศึกษา

นี้อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 2002 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2014 และทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการถดถอยอย่างง่าย (Simple regression analysis) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการจำนวน 17 บริษัท (บริษัทผู้ส่งออกข้าวจำนวน 6 ราย และบริษัทผู้ส่งออกยางพาราจำนวน 11 ราย) ผลการศึกษาของ Talasombat et al. (2015) พบว่าอัตราแลกเปลี่ยนมีอิทธิพลต่อการส่งออกในเชิงลบซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่าความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนก่อให้เกิดความเสี่ยงในธุรกิจส่งออกสินค้าเกษตร ดังนั้นการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าจึงเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งสามารถลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนได้ในระดับหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวและยางพารา เช่น งานศึกษาของ ณัฐกนก รัชนกุล และศักดิ์สิทธิ์ บุคยพลากร (2554) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อดุลยภาพตลาดส่งออกข้าวไทยไปยังประเทศซาอุดีอาระเบีย อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายไตรมาส เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2544 - 2552 โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองระบบสมการเกี่ยวเนื่อง (Simultaneous Equations) และประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบสามขั้น (Three-Stage Least Squares: 3SLS) ผลการศึกษาของ ณัฐกนก รัชนกุล และศักดิ์สิทธิ์ บุคยพลากร (2554) พบว่าดุลยภาพตลาดข้าวส่งออกของไทยไปยังประเทศซาอุดีอาระเบียถูกกำหนดโดยราคาข้าวส่งออกของอินเดียและสหรัฐอเมริกาไปยังซาอุดีอาระเบีย อัตราเงินเฟ้อของซาอุดีอาระเบีย อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างไทยกับซาอุดีอาระเบีย ราคาน้ำมันดีเซลในประเทศไทย ทั้งนี้ ปัจจัยด้านเงินเฟ้อในประเทศไทยของซาอุดีอาระเบียพบว่ามีอิทธิพลในการกำหนดดุลยภาพตลาดข้าวไทยไปยังประเทศซาอุดีอาระเบียมากที่สุด รวมทั้งงานศึกษาของ กิตติพิศ หวังรัตนภักดี และเรวัตร์ ธรรมาภิรมย์ (2558) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความผันผวนของราคายางแผ่นรมควันชั้น 3 ในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย อาศัยข้อมูลอนุกรมเวลารายวัน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2553-2556 โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการถดถอยพหุคูณ และแบบจำลอง Exponential Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity (EGARCH) ผลการศึกษาของ กิตติพิศ หวังรัตนภักดี และเรวัตร์ ธรรมาภิรมย์ (2558) พบว่า ปริมาณการซื้อขาย ความผันผวนของราคายางรมควันชั้น 3 ในตลาดกลางยางพาราสงขลา ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน (บาท/ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา) และความผันผวนของราคายางรมควันชั้น 3 ในตลาด TOCOM มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับความผันผวนของราคายางรมควันชั้น 3 ในตลาด AFET ด้วยการวิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยพหุคูณ ในส่วนของแบบจำลอง

EGARCH สามารถตรวจพบความสัมพันธ์ในทิศทางบวกเฉพาะกับปริมาณการซื้อขายและระยะเวลา
ก่อนครบกำหนดอายุส่งมอบ สำหรับความสัมพันธ์ในทิศทางลบพบในตัวแปรปริมาณฐานะคงค้าง
นอกจากนี้ แบบจำลองดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากความผันผวนของราคาจากการ
ตอบสนองต่อข่าวร้ายได้อย่างมีนัยสำคัญ

